

Развитието на България в годините 1945-1989

В края на 1943 - началото на 1944 г. с оглед развитието на военните действия на Източния фронт съветското ръководство отново насочва вниманието си към Балканите. По време на Московската конференция на външните министри на СССР, Великобритания и САЩ през октомври 1943 г. е предоставена „информация на съветската делегация за положението в България“.

Събитията на Балканите през август-септември 1944 г. подтикват британското правителство да поднови усилията си за договаряне със СССР. **Чърчил и Идън пристигат в Москва на 9 октомври 1944 г.** Предложенията на Чърчил в тази първа среща са предмет обаче на оживен (и неизвестен за широката публика) пазарлък между двамата външни министри следващата вечер. **На 11 октомври е възприето становището за 80 % съветско влияние в България и Унгария и 50 % в Югославия, докато за Гърция и Румъния Великобритания и СССР си поделят съответно по 90 %.**

Макар и да не заемат централно място, проблемите, свързани с България, са предмет на обсъждане и на **Кримската (Ялтенската) конференция между Сталин, Чърчил и Рузвелт през февруари 1945 година.** Въпреки че на конференцията е приета предложената от американската страна „Декларация за освободена Европа“, в която се утвърждават принципите на парламентарната демокрация, този документ не заличава предишните договорености.

На 28 януари 1945 г. вечерта в краймосковската си вила Сталин споделя с членове на българската делегация, водена от министър-председателя Кимон Георгиев: „Турция няма място на Балканите.“

Още по-откровен е съветският ръководител по въпроса за българо-гръцките отношения. В това е и една от основните причини за твърдата съветска подкрепа на българските искания към Западна Тракия и излаз на Егейско море по време на Парижката мирна конференция.

В конкретните исторически условия непосредствено след войната всички политически сили в България многократно изразяват публично одобрение за по-тесен съюз със Съветския съюз.

Казано по-общо, разделянето на Европа на „сфери на влияние“ още в края на войната налага съдбоносен отпечатък върху цялата следвоенна история на България. За сравнително кратък исторически период форсирано е наложен сталинският политически модел на управление, а българското правителство неизменно следва съвсем стриктно съветската външна политика. В годините на „студената война“ предишното многофакторно влияние, характерно за страните от Балканския полуостров, се заменя с еднопосочно антагонистично противопоставяне на два политически „лагера“. Тази лагерна психика диктува априорното следване на линията, възприета от едната от двете „суперсили“.

ПОБЕДЕНА БЪЛГАРИЯ - ТРУДНИЯТ ПЪТ КЪМ МИРА (1944-1947)

Освен участието във войната срещу Германия, правителството на ОФ трябва да разреши още една важна външнополитическа задача - да сключи примирие с победителите Великобритания, САЩ и СССР. Съвместният британско-американски проект е съгласуван едва на 25 август 1944 г. и се състои от 13 точки. От България се изисква: да скъса отношенията си с Германия и съюзниците ѝ; да разоръжи и интернира неприятелските военни части и граждани; да постави под контрол неприятелската собственост. Нейните войски и администрация трябва да се изтеглят от окупираните територии на „съюзните“ държави, което означава, че националното обединение, постигнато през 1941 г., отново ще загуби реални очертания. Предвидена е възможност за окупация на страната, като „върховният командващ има правото да придвижва свободно съюзни сили през българската територия за сметка на България, ако военното положение изисква“, или ако българското правителство не изпълнява примирието. При това България трябва да изпълнява разпорежданията на съюзниците за ползване и контрол на нейния транспорт, както и да осигури доставки, услуги и местна валута, каквито съюзниците поискат, „за използване от техните сили или мисии в България, или за продължаването на войната“ (участие в нея обаче не се предвижда).

Във вътрешнополитически план от България се изисква да освободи всички, които са задържани по политически причини и в резултат на дискриминационното законодателство, което трябва да бъде отменено, а също да сътрудничи за задържането и съденето на лица, обвинени във военни престъпления. Предвидени са и икономически санкции, защитаващи интересите на победителите: българската страна трябва да възстанови цялата им собственост, да заплати репарации и да не разполага с авоарите си без тяхно съгласие. Авторите на проекта са предпочели да не разработват детайлно клаузите на примирието, а да включат в него два твърде общи текста, позволяващи широко и произволно тълкуване в ущърб на българските интереси.

Съветският представител в СКК е запознат с американско-британския проект, но в момента, в който го представя на своето правителство, съветските войски завладяват Румъния и излизат на северната българска граница. При новосъздадената ситуация СССР не е заинтересован от сключване на примирие между България и западните съюзници, защото тази стъпка силно ще намали шансовете му да включи страната в своята зона за сигурност. Затова на 29 август 1944 г. Москва официално уведомява Лондон и Вашингтон, че няма да участва в обсъждането на „условията за капитулация на България“ и оставя на тях да решат този въпрос, тъй като СССР не е във война с тази страна.

След като на 5 септември 1944 г. СССР обявява война на България, статутът му по отношение на нея се изравнява с американския и британския. Правителството на К. Муравиев веднага се обръща към Съветския съюз с молба за примирие, но Москва не реагира, с което показва отношението си към кабинета.

На 9 септември 1944 съветската страна официално заявява, че след като на 7 септември българското правителство е оповестило, че е скъсало отношенията си с Германия, а на 8 септември ѝ е обявило война, „сега съветското правителство намери за възможно да разгледа молбата на българското правителство относно преговорите за примирие". Така кабинетът на ОФ получава недвусмислен знак за съветското благоразположение, а в Лондон съветският представител в ЕКК предлага да се подновят дискусиите по примирието с България, тъй като СССР също е в състояние на война с нея и има свои допълнения и поправки към проектодокумента.

От 12 септември 1944 г. в ЕКК започва обсъждането на съветския проект за примирие. Фактът, че в България вече се намират съветски войски, предопределя новите моменти в него. Съветската страна настоява преговорите да се водят в Москва, където е главното командване на намиращите се в България войски, а примирието да бъде подписано от името на съюзниците само от маршал Толбухин. Предвижда се участие на българската армия във войната срещу Германия и свободно придвижване и оказване на помощ на съветските и съюзническите сили на територията на страната. Ново е и предложението да се създаде Съюзна контролна комисия (СКК) под ръководството на съветското върховно командване, която да следи за спазване на примирието, както и за още шест нови клаузи. Отпаднали са твърде общите и неблагоприятни за България чл. 11 и 13.

Някои от съветските предложения обаче пораждаят спорове между съюзниците. По-съществено е искането им под документа, освен съветския представител, да се подпише и представител на западните съюзници, което би засилило позициите им при прилагане на клаузите на примирието. Спорове предизвиква и участието на България във войната срещу Германия, но най-вече въпросът за ръководството на СКК. Американската и британската позиция е, че комисията трябва да бъде под общото ръководство на съветското главно командване през целия период на нейното съществуване, но докато за времето до капитулацията на Германия западните делегации в комисията ще имат подчинена роля, то след това, до сключването на мирния договор, се настоява те да получат повече правомощия и СКК да работи съгласно инструкциите на трите правителства. Западните съюзници настояват да се запази предложената в техния проект от август 1944 г. т. нар. „обща клауза", според която от българското правителство се изисква да изпълнява „всякакви по-нататъшни искания за възстановяване на мира и сигурността", поставени от трите страни-победителки.

При обсъждането на примирието Великобритания неизменно настоява българските войски да се изтеглят от гръцка и югославска територия.

Затова, когато на 22 септември 1944 г. английската страна съобщава, че има намерение да изпрати свои въоръжени сили в Гърция, още на следващия ден съветското правителство информира Лондон, че се придържа към духа на разговорите от май, разглежда Гърция като „сфера на британските военни операции" и няма да изпрати там свои войски. Същевременно в началото на октомври изготвянето на примирието в ЕКК в Лондон изглежда блокирано поради липсата на напредък в съгласуването на спорните въпроси. Същевременно военната ситуация на Балканите се усложнява. Българските надежди за запазване на Беломорието се оказват илюзорни.

Развързката по спорните въпроси около примирието с България идва при посещението на британския премиер Уинстън Чърчил в Москва от 9 до 17 октомври 1944 г.

И за Сталин, и за Чърчил най-доброто решение е подялбата на региона на сфери на влияние. Възприетият от Сталин и Чърчил „ориентир“ дава тласък и на решаването на спорните въпроси около примирието с България. **На 10 и 11 октомври 1944 г. външните министри В. Молотов и А. Идън постигат съществен напредък в съгласуването на позициите на двете страни. Министрите са единодушни, че „българите трябва да почувстват, че не са победители“ и че България трябва да бъде държана отговорна „за миналите си престъпления“.** Останалата част от заседанието на 10 октомври е посветена на споровете за СКК. На следващия ден Молотов и Идън се договарят през първия период в СКК да няма директно британско или американско участие, но след края на войната срещу Германия до подписването на мира с България ръководната роля на Съветския съюз в СКК да бъде в известна степен ограничена в полза на британския и американския представител. Плод на двустранен компромис е и решението по категоричното и многократно изразяваното британско искане за изтегляне на българските войски от заетите през 1941 г. територии. На 11 октомври 1944 г. от името на трите държави-победителки българското правителство е информирано, че „необходима предпоставка“ за започване на преговори за примирие е евакуирането на „всички български войски и всички български чиновници от гръцка и югославска територия“.

Българското правителство е подготвено за подобно условие и в деня на получаването му съобщава на победителите, че още на 10 октомври 1944 г. е решило да започне незабавно оттегляне на войските от гръцка територия, а евакуирането на гражданската администрация е започнало по-рано и вече е почти приключило. С подкрепата, която СССР дава на английското искане, се слага край на илюзиите за възможно отстояване на българските национални интереси в Беломорието. В замяна Англия отхвърля включването в примирието на гръцките претенции за териториално разширяване на север.

При това положение ЕКК в Лондон няма особени проблеми при окончателното обсъждане на текста на примирието. Той е готов на 23 октомври 1944 г., а вечерта на 26 октомври е връчен на пристигналата в Москва 10 дни по-рано българска делегация. Тя е водена от министъра на външните работи проф. Петко Стайнов („Звено“); в нея са още министрите без портфейл от БРП и БЗНС Добри Терпешев и Никола Петков, финансовият министър проф. Петко Стоянов - „независим“, ген. Георги Попов и пълномощният министър Димитър Михалчев.

Окончателното приемане на Съглашението за примирие става на 28 октомври 1944 г., когато под него слагат подписите си маршал Ф. Толбухин, ген. Джеймс Гамел и българските делегати П. Стайнов, Д. Терпешев, Н. Петков и П. Стоянов. Съглашението урежда въпросите за съдействието, което България трябва да оказва на Антихитлеристката коалиция в хода на военните действия; потвърждава изискването за евакуиране на всички български поданици и за анулиране на „всички законодателни и административни положения, които се отнасят до анексирането или включването в България на гръцка и югославска територия“. В друга част от клаузите са гарантирани

икономическите права и интереси на съюзниците. Предвижда се България да върне цялата им собственост и всички ценности и материали, изнесени от териториите им, както и да предаде като трофей намиращото се в страната военно имущество на Германия и сателитите ѝ. Обемът на репарациите за загубите и вредите е оставен за определяне в бъдеще, но чл. 15 изисква българското правителство да изплаща редовно, още от влизането на Съглашението в сила, парични суми в българска валута и да предоставя стоки, средства и услуги, „които могат да потрѣбват на Съюзното (Съветското) главно командване за изпълнението на неговите функции“.

Идеята за "народната демокрация"

За обозначаване на преходния период 1944-1947 г. в историческата литература се е утвърдил терминът "народна демокрация". През Втората световна война всички комунистически партии се придържат към тактиката на Коминтерна за създаване на антифашистки фронтове върху широка демократична платформа и тази тактика намира своето естествено продължение в идеята за "народната демокрация".

По тези причини комунистическите партии в България, Полша, Чехословакия, Унгария възприемат по-гъвкава тактика, обявявайки, че ще се придържат към широки общодемократични платформи и ще вървят към крайната си цел по път, различен от съветския - пътят на "народната демокрация". За възприемането му обаче е решаваща позицията на Москва. Тактиката на "народната демокрация" е предварително разрешена и наложена от Сталин. Така новите политически, икономически и международни условия след войната правят възможно да се тръгне по пътя на "народната демокрация" към социализма.

Промяната на 9 септември 1944 г.

Девети септември 1944 г. е общоприетата начална точка на съвременната българска история. Спорни са обаче преценките, давани за събитията, разиграли се малко преди и на самата дата. Но и едната, и другата оценка отчита само отделни моменти от динамичния ход на събитията, след като на **5 септември Съветският съюз обявява война на България. Още от следващия ден и до 8 септември, когато започва навлизането на съветските войски в страната, в 172 села и 20 града местните комитети на ОФ, активизирани от близостта на Червената армия, завземат властта с въстанически действия. През нощта на 8 срещу 9 септември в столицата е извършен решаващият акт - преврат, в който главна роля имат спечелените за делото на ОФ военни. Сценарият, а и някои от участниците - Кимон Георгиев, Дамян Велчев, са вече познати от превратите на 9 юни 1923 г. и 19 май 1934 г. Офицерите, споделящи каузата на ОФ, завземат важните министерства и обекти в София, докато другите военни части и полицията остават неутрални.**

Съставът на бъдещото правителство е определен на 8 септември 1944 г. на заседание на НК на ОФ, в което участват Д. Терпешев от БРП и поелите през август 1943 г. риска да сътрудничат с комунистите - Кимон Георгиев, Н. Петков и Гр. Чешмеджиев, както и Дамян Велчев, привлечен заради силните му позиции в средите на военните. Така министрите не са излъчени от партийни ръководства (с изключение на БРП), а от отделни дейци, които по свое решение са влезли в ОФ, но заявяват принадлежността си към една или друга политическа сила. Те се договарят и за броя министри, които всяка партия ще има в правителството - БРП, БЗНС "Пладне" и "Звено" по четирима, БРСДП двама и две места са определени за т. нар. независими интелектуалци.

Рано сутринта на 9 септември по радиото е оповестено, че властта се поема от новото правителство начело с Кимон Георгиев. В него БРП, макар да има в актива си създаването на ОФ, въоръжената съпротива и важната роля във вземането на властта, се съгласява да е "една от трите". Това съответства на поведението ѝ през целия период, докато реализира инструкцията на Москва за създаването на ОФ. Съветвана от Г. Димитров в духа на Сталиновите указания за разгръщане на съпротива, без да се изтъква Комунистическата партия..

Партиите са обединени на основата на правителствената програма, която министър-председателят К. Георгиев представя на 17 септември 1944 г. Тя е платформа за общи действия, по които партиите също нямат разногласия. На 8 октомври 1944 г. на среща с ръководството на "Пладне" е уточнено, че "демократични организации са само тези, които вземат участие в ОФ. Всички останали, против които бе насочен и ударът на 9 септември, не са демократични и нямат право на съществуване. Няколко дни по-късно лидерите на четирите ОФ партии излизат с официално общо становище за отношението към "демократи, либерали, гичевисти, радикали и пастуховци". Според него тези партии нямат място в ОФ, защото преди 9 септември 1944 г. са отказали да подкрепят съпротивата, а създаденото от тях правителство е улеснило германците.

Така многопартийната система е възстановена, но в продължение на една година остава затворена, тъй като ОФ партиите не желаят конкуренция за властта и не разрешават възстановяването на други, дори традиционно демократични партии, като БЗНС "Врабча", Демократическата, Радикалната, Народната. При това, първите три са обявили, че приемат програмата на ОФ и искат да влязат в него.

Така ОФ партиите затвърждават монопола си върху управлението и заедно правят първите към демократизиране на страната. В течение на година правителството съчетава функциите на изпълнителна и законодателна власт и в съответствие с конституцията издава наредби-законали. Затова пък в следващите месеци важна роля играе Националният комитет (НК) на ОФ, чиито главен секретар е Цола Драгойчева - член на Политбюро на ЦК на Комунистическата партия. Значението, което НК придобива в предходния период и особено в навечерието на 9 септември 1944 г., определя и важната му позиция в новите условия. В него участват изявени представители на отделните ОФ партии, които обсъждат най-важните проблеми на държавното управление и на взаимоотношенията между тези партии.

Мирният договор от 10 февруари 1947 г. и отношенията със съседите

България прави първи стъпки за излизане от международната изолация след като подписва Московското примирие. В София пристигат политически представители на СССР, САЩ и Великобритания. През октомври 1944 г. де факто са уредени отношенията с Франция, а година по-късно в двете страни са акредитирани и пълномощни министри. **През януари 1945 г. са възстановени дипломатическите отношения с Италия, а през май същата година - с Югославия.** На 14 август 1945 г; по време на споровете около отлагането на парламентарните избори, СССР оказва подкрепа на ОФ правителство, като възстановява дипломатическите си отношения с България. До края на годината те са възстановени и с Полша, Чехословакия и Албания.

Мирната конференция (29 юли - 15 септември 1946 г.) се провежда в Париж. Това активизира българската политика в защита на националните интереси. **Окончателният текст на договора, плод на компромиси на СССР, САЩ и Великобритания, е изработен на сесията на СМВнР в Ню Йорк и е подписан на 10 февруари 1947 г. в Париж.** България не е призната за съвоюваща; въоръжените ѝ сили са намалени; отхвърлено е искането ѝ за Западна Тракия и тя трябва да демилитаризира южната си граница, която обаче не е променена в полза на Гърция. Репарациите са определени на 45 млн. долара за Гърция и 25 млн. за Югославия и трябва да се изплатят за осем години в селскостопанска продукция и суровини. Договорът слага край на състоянието на война с Антихитлеристката коалиция. България става суверенна държава. Тя единствена от бившите германски сателити има уголемена територия, защото остава в сила Крайовската спогодба от 1940 г. за Южна Добруджа. България излиза от изолацията: Великобритания възстановява дипломатическите си отношения с нея на 11 февруари, а САЩ - на 2 октомври 1947 г.

В първите години след 9 септември 1944 г. за България е особено важно да урегулира отношенията си с Югославия и Гърция. Проблемите са наследени от миналото със сложния национален въпрос, а през войната са утежнени от присъствието на български войски в Беломорието, Македония и Сърбия.

В края на войната Югославия и Тито имат висок международен престиж и самочувствие на победители. Това им помага да наложат родилата се в началото на века теза, че населението в трите части на Македония (Пиринска, Вардарска и Егейска) е отделна македонска нация, която има право да се обедини в държавно формирование в рамките на Югославия. **На 2 август 1944 г. е направена първата крачка: създадена е Народна Република Македония (НРМ) като член на Югославската федерация.** През септември-октомври 1944 г. Белград и Скопие се възползват от трудностите на България, за да предприемат и следващата стъпка: присъединяване на Пиринска Македония към НРМ. Тя е улеснена от БРП (к), възприела под натиска на Коминтерна противоречащата на историческите факти и националните интереси теза за отделна "македонска нация", и подходяща идеологически към "нова Югославия". Българското правителство допуска широка пропаганда на представители на Скопие в Горноджумайска (дн. Благоевградска) област за "издигане на македонското национално съзнание" на българите в този край.

След този неуспех, от ноември 1944 г. югославската страна извежда на преден план идеята за създаване на Южнославянска федерация. В България и правителството, и общественото мнение са убедени, че тясното обвързване с победителката Югославия ще помогне за излизане на страната от изолацията, ще издигне авторитета ѝ и ще осигури надеждна защита при преговорите за бъдещия мирен договор. Сталин също одобрява започналите българско-югославски разговори - бъдещата голяма славянска държава в съветската орбита ще е надеждно предимство за СССР в Южна Европа и ще противодейства на доминираната от Англия Гърция.

До началото на 1945 г. Белград и София си разменят няколко проекта за федерация, които открояват различните виждания на двете страни за формата, за сроковете и за начина на създаването ѝ. ЮКП предлага принципа на федериране да е 6:1, т. е. включване на България в Югославската федерация със статут на една от югославските републики. Това би означавало поглъщане на страната и затова във всички български проекти се отстоява принципът 1:1, т. е. обединение между Югославия като цяло и България на паритетна основа. В югославските проекти се настоява за незабавно създаване на федерация, за да се поставят Англия и САЩ пред свършен факт (дори се посочва и крайният срок - 31 декември 1944 г.) и за присъединяване на Пиринския край към НРМ. В това предложение българската страна съзира опасност за националната независимост и отстоява възгледа за поетапно изграждане на федерацията, т. е. тя да се предхожда от тесен съюз между двете държави във всички области и за неопределен срок. Разработването на тези позиции става на държавно равнище, като в него се ангажират различни политически сили.

За разрешаване на спорните въпроси е потърсен арбитражът на Сталин. По сроковете на федерацията той приема югославското становище, за да изпревари реакцията на западните съюзници. Що се отнася до формата на федерацията, Сталин първоначално отстоява българската теза, но в края на януари 1945 г. по югославско внушение съветва тя да не се предрешава. По същото време Англия, получила сведения за предстоящото обединение, протестира официално пред СССР, че България не е подписала мирен договор и не може да води самостоятелна външна политика. Протестите на Англия са подкрепени и от САЩ и Сталин не може да не се съобрази със своите съюзници. В края на януари 1945 г. той се отказва от незабавното изграждане на федерацията, а иска България и Югославия през следващия месец да подпишат съюзен договор, който да не дразни съюзниците, но да се приеме от двете страни като първа крачка към федерацията. Новите западни протести карат Москва два пъти да отлага сключването на договора, а на 12 април 1945 г. в Москва Тито и Г. Димитров са инструктирани за триетапно развитие на отношенията: да се възстановят "в най-близко време" дипломатическите отношения (последвало на 5 май 1945 г.), "след известно време" да се сключи договор за сътрудничество и взаимопомощ и едва като трета стъпка - да се създаде федерация, за която срокове не се поставят. Всъщност това е българският вариант за поетапно изграждане на обединението. В следващите две години България и Югославия имат различни приоритети, но перспективата за федерацията се запазва.

През юни 1946 г. Сталин отново казва тежката си дума: подписването на договора да се отложи за след мирните договори, а дотогава на Пиринския край да се даде "културна автономия", за да се развие там "македонското съзнание" на "македонската нация" като първа крачка към присъединяването по-късно към НРМ. Поредният съветски натиск, с който БРП трябва да се съобрази, отново идва в момент, когато България е уязвима - предстои Парижката конференция за обсъждане на мирните договори с бившите сателити и страната трябва да си оси-гури подкрепа.

Принудата е основният начин за изграждане на македонското национално съзнание у българите в Пиринския край.

През лятото на 1947 г., след като България вече е сключила мирния договор с победителите, започва нов период в преговорите за федерация. В Блед (30 юли-1 август 1947 г.) двете страни съгласуват текста на договора за дружба и взаимопомощ, който впоследствие е подписан в Евксиноград (27 ноември 1947 г.) . Договорена е и общата линия към Пиринския край: присъединяването му към НРМ да стане "въз основа на бъдещия съюзен договор" между България и Югославия и "едновременно с възвръщането на Западните български покрайнини към България", без да се води пропаганда за незабавното му присъединяване.

Тито и Димитров демонстрират стремеж към федерация, без да го уговорят със Сталин, което дразни съветския лидер и засилва трупашката се неприязън Тито като към конкурент за ръководното място в комунистическия лагер. В началото на 1948 г. конфликтът Тито-Сталин ескалира и Сталин се опитва да "опитоми" своя конкурент с "юздата" на федерацията. Надеждата на Сталин е, че чрез Г. Димитров и България ще може да контролира Югославия. Тито е наясно с тези намерения и през март 1948 г. обявява, че е още много рано да се говори за федерация. В следващите седмици конфликтът Тито-Сталин става публичен и федерацията се отлага за неопределено бъдеще, след като Югославия се върне в социалистическия лагер.

Отношенията на България с Гърция се формират под въздействието на договореностите между Сталин и Чърчил, бързо променящите се събития в Гърция и гръцките териториални и финансови претенции към България.

България не подкрепя гръцката съпротива, но независимо от това, в края на 1944 г. отношенията ѝ с Гърция се обтягат, поради прекомерните гръцки териториални и финансови претенции, подкрепяни от Лондон. Атина пропагандира необходимостта от "стратегическа" граница с България, която да я предпази "четвърто нападение" от север. Тя настоява и за пълно компенсиране на причинените ѝ между 1941 и 1944 г. щети от България, които още през ноември 1945 г; изчислява на 700 млн. долара. Българските управляващи се съобразяват с неуреденото положение на страната, с нежеланието на Москва да създава напрежение в отношенията със САЩ и Англия и до пролетта на 1946 г. не повдига въпроса за границата с Гърция.

ПАРИЖКИЯТ МИРЕН ДОГОВОР ОТ ФЕВРУАРИ 1947 ГОДИНА

Договорът за мир, между България и Съюзените и сдружени сили е подписан на **10 февруари 1947 г.** В преамбюла се изброявали държавите, страни по договора: СССР, Белоруската ССР, Чехословакия, Украинската ССР и Федеративна народна република Югославия. Другата група страни включвали САЩ, Съединеното кралство, Австралия, Гърция, Индия, Нова Зеландия и Южноафриканския съюз.

С оглед на втората група държави, страни по българския договор за мир, трябва да отбележим следното: с някои от тях - Гърция, Индия, Нова Зеландия, България е била във Война само „де юре“. Гърция, Индия, Нова Зеландия и Австралия, ЮАС /Южноафриканският съюз/ били страните, които по свой почин прекъснали редовните дипломатически отношения с Царство България и му обявили война. Съединеното кралство и САЩ са тези държави, на които България по принуда обявила война на 13 декември 1941 г. На свой ред Съединеното кралство обявило война на България на 25 декември с.г.

Редакторите на преамбюла обаче взели предвид някои други важни съображения:

България след като прекратила военните действия срещу Обединените нации , взела активно участие във войната срещу Германия. Тази ценна констатация е вмъкната по предложение на СССР. Активният принос на България обаче не бил оценен справедливо, за да се признае в мирния договор, че България е била съвоюваща страна.

Текстът на българския договор за мир включвал **38 члена и 6 приложения.** Те са групирани в **8 части.** Част 1 на договора включвала един единствен член 1 и е озаглавена „Граници на България“. Съгласно този текст се предвиждало, че границите на България ще бъдат такива каквито са били на 1 януари 1941 г. Парижкия договор за мир признавал правомерността и валидността на Крайовската спогодба, сключена между България и Румъния на 7 септември 1940 г. Част 2, която включвала политически клаузи в няколко члена, уреждала важни въпроси, свързани със защитата на правата на човека и действието на определени международни преговори. Съгласно договора за мир се предвиждало, че България се задължава да вземе необходимите мерки за осигуряването на всички лица, които се намират под нейна юрисдикция, без разлика на раса, пол, език или вероизповедание, да ползват правата на човека и основните свободи, включително свободата на словото, на печата и изданията, на религиозния култ, на политическите убеждения и на публичните събрания.

Впрочем в чл. 3 изрично се отбелязвало, че България вече е взела мерки съгласно спогодбата за примирието и освободила без разлика на поданство или народност всички лица, задържани във връзка с дейността им, изразена в съчувствие към Обединените нации или поради расовия им произход.

България се задължавала да не допуска занапред съществуването и дейността на организации от две категории: политически, военни или полувоенни организации

от фашистки тип и организации, които водят враждебна пропаганда срещу Обединените нации. В този текст се отчитало, че България била взела вече мерки за разтурването на подобни организации съгласно Московското примирие.

България поела задължението в бъдеще, съгласно мирния договор, да вземе всички необходими мерки за задържането и предаването на съд на две категории лица; обвинените в извършването на военни престъпления или в престъпления срещу мира и човечността или заповядали извършването на такива престъпления или съдействували за тяхното извършване; всички поданици на Съюзните и сдружени сили, обвинени в нарушение на законите на своята страна, чрез измяна или сътрудничество с неприятеля по време на войната.

Част 3 на мирния договор включвала военни, военноморски и военновъздушни клаузи. Предвиждало се, България да има занапред армия в състав 45 хиляди души за изпълнение на задачи от вътрешен характер и за отбрана на границите. Предвиждало се България да има военновъздушни сили в отлика от забраната, включена в Ньойския мирен договор от 1919 г. Забранявало се на българската държава строежа на постоянни укрепления и постоянни военни съоръжения на север от гръцко-българската граница.

В част 5 на мирния договор се разглеждал въпросът за репарациите и реституциите, които България трябвало да изплати на Югославия и Гърция за загубите, причинени на двете държави от военните действия и от българската власт върху част от тяхната територия. Създателите на мирния договор обаче взели предвид, че България не само е излязла от войната срещу Обединените нации, но обявила и водила война против Германия. Силите победителки решили България частично да обезщети загубите, причинени на Югославия и Гърция. Тя се задължавала да изплати в стоки и продукти, произведени от българската промишленост и селското стопанство на Гърция 45 милиона долара, а на Югославия 25 милиона долара. В израз на отличните отношения между НР България и СФР Югославия, югославското правителство официално се отказало от получаването на репарации от България.

Задължението да се изплатят реституции от България се отнасяло до цялата намираща се в България отъждествима собственост, изнесена принудително от територията на която и да е било държавата от Обединените нации от страна на силите на Оста

В една обширна шеста част, която включвала стопанските клаузи, се разрешавали редица въпроси относно законните права и интереси на Обединените нации и на техните поданици в България.

Едновременно със засилването на проявите на "студената война", в края на 40-те и през първата половина на 50-те години в света се разгръща и мощно антивоенно движение. В тази връзка през ноември 1948 г. в България се учредява Национален комитет за защита на мира, който организира шумни кампании в подкрепа на съветските предложения за "разоръжаване", безусловна "забрана на атомното оръжие", сключване на "пакт на мира между петте велики сили", прекратяване на войната в Корея, изграждане на система за

"колективна безопасност в Европа", разрешаване на спорните и неуредени международни въпроси чрез преговори, прилагане на принципите на мирното съвместно съществуване в отношенията между държавите с различни общественно-политически системи и други.

В такава сложна международна обстановка се обсъжда и въпросът за приемането на България в Организацията на обединените нации, поставен за първи път от българското правителство на 26 юли 1947 г. В следващите години молбата на България да бъде приета за член на ООН е многократно подновявана, но среща категоричния отказ на САЩ и Великобритания поради необезпечаване на основните политически права на гражданите в страната, неспазване на отделни клаузи на мирния договор и неприемане на резолюциите на ООН по българско-гръцките отношения. Решение е взето едва на 14 декември 1955г. от Десетата сесия на ООН, когато е приложена процедурата на едновременно приемане на 16-те страни, предложени от Съвета за сигурност. Приемането на България в ООН урежда окончателно международното положение на България и открива нови възможности за разширяване на нейните международни връзки.

След създаването на Коминформбюро (септември 1947 г.) Съветският съюз и държавите от Източна Европа започват редовни консултации по всички важни международни въпроси. За т. нар. "страни с народна демокрация" тази съгласуваност във външната политика придобива задължителен характер след сключването на отделни съюзни договори със СССР. Такива договори за дружба, сътрудничество и взаимна помощ България подписва със Съветския съюз (18 март 1948 г.), Чехословакия (23 април 1948 г.), Полша (29 май 1948 г.) и Унгария (16 юли 1948 г.). С тях подписалите ги страни заявяват своето намерение да развият тесни политически, икономически и културни връзки помежду си и да вземат съответни общи мерки в случай на агресия от друга държава.

Първостепенно място във външната политика на България заемат отношенията ѝ със Съветския съюз. Въпреки, че в съюзния договор от 1948 г. е заявено, че двете страни ще се придържат към принципите на "взаимно уважение на тяхната независимост и суверенитет и на ненамеса във вътрешните работи на другата държава", на практика България не предприема каквато и да е по-важна стъпка в своята външна и вътрешна политика без благословията на Москва - особено по времето на Сталин (до 1953 г.).

Важно значение в отношенията на България със Съветския съюз се отдава на външнотърговските връзки, които се развиват на базата на ежегодно сключвани спогодби между правителствата на двете страни или на протоколи за взаимни доставки на стоки.

Относителният дял на СССР в стокооборота на България е около 50 на сто, а на България в стокообмена на СССР - около 4 на сто. Стойността на стоките, които България ежегодно изнася за СССР, обикновено е по-малка от стойността на стоките, които тя внася от него, т.е. активното салдо е в полза на Съветския съюз. За уравнивяване на търговския баланс България получава стокови кредити от СССР при лихва 2 или 3 на сто. Едва през 1954 г. България погасява своите задължения по кредитните спогодби и за известно време българският износ за СССР надвишава съветския внос за нашата

страна. На първо място в структурата на българския експорт са селскостопанските произведения, а в съветския- машините, промишлените съоръжения и транспортните средства.

Политиката на индустриализация и електрификация на България през 50-те години би била немислима, ако не се разчита на кредити, научно-техническа документация, доставки на комплексни съоръжения за заводите, изпращане на специалисти, техническо съдействие и пр. от съветска страна.

След смъртта на Сталин и особено след откритите недоволства в Полша и Източна Германия се променят някои от концепциите на съветското партийно и държавно ръководство за индустриализацията на страните "с народна демокрация" и за развитието на тяхното селско стопанство, в това число и за България. Затова още през лятото на 1953 г. ЦК на БКП и Министерският съвет на страната подлагат на известна преоценка следваната дотогава икономическа и социална политика и се ориентират към известно намаляване на темповете на индустриализация, пренасочване на част от капиталовложенията в селското стопанство и разширяване на производството на стоки за широко потребление". Тази политика обаче продължава само около две години, след което отново е възстановен курсът на "преимуществено развитие" на тежката промишленост.

В началото на м. януари 1949 г. в Москва се провежда съвещание на представители на правителствата на България, Полша, Румъния, СССР, Чехословакия и Унгария, на което се обсъжда въпросът за "тясно икономическо сътрудничество между СССР и страните с народна демокрация." На съвещанието е решено да бъде създаден Икономически координационен съвет на страните участнички, наречен Съвет за икономическа взаимопомощ (СИВ). По-късно членове на СИВ стават Албания (февруари 1949 г.) и ГДР (септември 1950 г.). Хегемонна роля в СИВ, естествено, има Съветският съюз.

Възникването на СИВ е обусловено от икономическите трудности, които срещат страните от Източна Европа в условията на "студената война" и изпълнението на плана "Маршал" от западноевропейските страни. Необходимостта от координация и съгласуваност в икономическата дейност на многостранна основа се смята за първостепенно условие "за индустриализацията и успешното изграждане на социализма в страните с народна демокрация." Затова за основни задачи на СИВ се определят: разработка на планове за икономическите връзки между страните участници, съгласуване на техните стопански планове на базата на специализацията и кооперирането на производството, договориране на вносните и износните стоки с важно икономическо значение, уреждане на въпросите за транспортните и транзитните превози. Освен това се предвижда предприемане на съвместни мерки за помощ в случаи на стихийни бедствия и при опити за дискриминация от западните страни, осъществяване на научно-техническо сътрудничество и взаимен обмен на технически опит, наблюдение върху изпълнението на набелязаните планове и мероприятия за икономическо сътрудничество.

По препоръка на СИВ в България се дава предимство на добива на оловни, цинкови и медни руди и концентрати, развитието на някои клонове на химическата промишленост,

производството на памук и на някои земеделски култури. На 26 и 27 март 1954 г. в Москва се провежда сесия на СИБ, на която се отчита, че дотогава дейността на Съвета се ограничава главно до развитието на стокообмена между страните участници в него и до тяхната търговия със западните страни. Затова се взема решение за реорганизация на СИБ в такава насока, че "да стане действителен орган на икономическото сътрудничество и на нужното съгласуване на народностопанските планове на страните от Източна Европа". Заедно с това той трябва да осъществява мероприятия за по-нататъшното развитие на взаимния им стокообмен, за развитие на транспорта и транзитните превози, за развитие на научно-техническото сътрудничество, за уреждане на финансовите въпроси между тях и т.н. Решението на Съвета за икономическа взаимопомощ от 27 март 1954 г. заменя решението от 8 януари 1949 г.

В края на 40-те години отношенията на България със САЩ и страните от Западна Европа бележат рязко изостряне. В плен на тогавашните идеологически и политически постулати, а също и на съветската доктрина за подготовка на нова световна война от страна на САЩ, Великобритания и техните западни съюзници, от началото на 1949 г. българските управляващи кръгове поддържат твърденията, че САЩ и Великобритания грубо се месят във вътрешните работи на България, че нарушават нейната политическа и икономическа независимост, че подготвят заговори срещу установената "народнодемократична" власт.

Тази теза се доразвива по време на подготовката и провеждането на процеса срещу Трайчо Костов, когато в обвинителния акт по делото, публикуван на 30 ноември 1949 г., съвсем произволно е замесено и името на американския пълномощен министър в София Доналд Рийд Хийт. През следващите дни и седмици българското правителство не само че не сменя обвиненията от американския пълномощен министър в София, но с нота до Държавния департамент на САЩ от 19 януари 1950 г. го обявява за "персона нон грата" заради това, че е "поддържал връзки с Трайчо Костов и Цоню Цончев, осъдени от българския съд за измяна, шпионаж и предателство, като си е позволил деяния, недопустими с неговите дипломатически функции и по този начин проявил грубо вмешателство във вътрешните работи на Народна република България".

Във връзка с обвиненията в шпионаж към американския пълномощен министър в София и обявяването му за "персона нон грата", на 20 януари 1950 г. американската легация в София връчва нота на Министерството на външните работи, в която заявява, че ако българското правителство не оттегли нотата си за отзоваване на Доналд Рийд Хийт от България, то САЩ щели да оттеглят своята дипломатическа мисия от София и да поискат отзоваването на българската мисия от Вашингтон. При това положение на 20 февруари 1950 г. правителството на САЩ реагира на българското предизвикателство с нова нота, в която, след като се проследява поведението на българското правителство в края на 1949 и началото на 1950 г., се заявява, че Съединените американски щати са принудени да скъсат дипломатическите си отношения с България.

Защитата на интересите на САЩ в България се поема от правителството на Швейцарската конфедерация, а правителството на Полската република дава съгласието си да поеме защитата на българските интереси в САЩ.

През 1953 г. от българска страна се прави предложение за възстановяване на дипломатическите отношения, но е отклонено от правителството на САЩ. През ноември 1955 г. България отново изразява желание за нормализиране на тези отношения. **Това става обаче едва през март 1959 г., когато завършват бавните и трудни преговори между правителствата на двете страни.**

Напрегнати са и отношенията на България с Великобритания. През 1949 г. редица отговорни служители на британската легация в София също са обвинени, че се занимават с разузнавателна дейност. Българското правителство не може да се примири с факта, че английските представители в София имат рязко отрицателно отношение към стопанските и политическите мероприятия на "народнодемократичната власт. Затова през м. май 1950 г. е взето решение за закриване на Британския съвет и на библиотеката и читалнята към него.

Прелом в отношенията на България с Великобритания се внася през 1955 г. Тогава са сключени важни търговски и финансови спогодби и е изразена готовност от страна на българските власти за развитие на връзките в областта на науката, изкуството и спорта, за размяна на делегации на политически и обществени дейци. На преден план в отношенията между двете страни се извеждат принципите на "добре разбираните взаимни интереси, на взаимното равноправие, уважение и доверие".

По сходен начин се развиват и отношенията на България с Франция, Италия, ФРГ, Австрия, Швейцария, Холандия, Финландия, Швеция, Белгия, Дания, Норвегия и Люксембург. България се стреми да разреши въпроса за старите си финансови задължения към част от тези страни и да разшири търговските си връзки с тях. Делът на западните държави във външно търговския стокообмен на страната в средата на 50-те години е около 12 %.

Усилията на ООН да съдейства за нормализиране на отношенията на Гърция с нейните северни съседи - България, Югославия и Албания, не постигат своята цел. На 28 юни 1949 г. българското правителство изпраща изложение до главния секретар на ООН Тригве Ли, в което като причина за съществуващото напрежение на Балканите се сочат териториалните претенции на Гърция към България и Албания и нежеланието на първата да признае съществуващите граници, определени от Парижката мирна конференция.

В отношенията между България и Турция най-трудно разрешим се оказва изселническият въпрос, получил ново развитие през 1949 г. Тогава се създава дълбоко брожение сред българските турци за изселване в Турция.

Сериозна спънка за добросъседството на Балканите се оказва и включването на Турция и Гърция в НАТО през 1952 г.

Турските власти предприемат и някои ограничителни действия спрямо собствеността на Българската екзархия и ползването на българските имоти в Турция. Тези мерки засягат българската болница, екзархийския дом и българското училище в Истанбул,

митрополията, първоначалното училище и двете църкви в Одрин, църквата в Лозенград и някои други български културни и хуманни институти в Турция.

Въпреки тези сериозни проблеми в българско-турските отношения, от лятото на 1953 г. са направени и някои положителни стъпки по пътя на тяхното нормализиране. За това допринасят такива инициативи, като: размяна на затворници, предаване на властите на другата страна на незаконно преминали границата нейни граждани, разрешаване на екипажите на български и турски кораби да слизат на брега в пристанищата на Бургас и Цариград, премахване на някои военни съоръжения по границата, намаляване на граничните инциденти и на дискриминацията на дипломатическите служители.

През 1947-1955 г. България установява дипломатически, търговски и културни отношения с десетки страни в света. Същевременно нейните международни контакти са силно стеснени поради принадлежността ѝ към "Източния блок" и поради ограничения държавен суверенитет, който по принцип имат страните, попаднали в зоната на съветското влияние. "Студената война" и остро противопоставяне на двете световни обществено-политически системи стесняват още повече възможностите за свободно и равноправно партньорство със страните от "западния" и "третия" свят. България няма друг избор, освен да насочи своята основна международна дейност в рамките на Съвета за икономическа взаимопомощ и Организацията на Варшавския договор.

БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ПРОПАГАНДА В НАЧАЛНИЯ ПЕРИОД НА ЖИВКОВИЗМА

Пак в сферата на външната пропаганда трябва да се постави и поредният опит на България да направи нещо уникално в Източна Европа. Става дума за малко позабравения вече може би поради своята краткотрайност, български опит за "голям икономически скок". В началото на юни 1958 г. на своя VII конгрес БКП обявява "победата на социалистическия строй" и приема директивите за трети петгодишен план (1958-1962 г.). Но само няколко месеца по-късно, на II ноември 1958 г., разширен пленум на ЦК на БКП преразглежда петилетката и приема, че сроковете за изпълнението ѝ могат рязко да се съкратят - от 5 на 3 години. Много е вероятно това трудно обяснимо с икономически доводи решение да се дължи на т. нар. китайска връзка - през септември- октомври 1957 г. официална делегация, водена от В. Червенков, посещава социалистическите държави в Азия, след което в поредица от статии Червенков пропагандира "китайския модел". Китайската карта засилва позициите на Червенков, което може би мотивира Живков да предложи свой "български скок", за да лиши вътрешнопартийния си противник от козове.

Българската външна пропаганда става послушен рупор на инициативата, но реакцията на външните наблюдатели е силно скептична.

Вторият аспект на българската външна пропаганда засяга представянето на българските стоки в чужбина. Ще представя само "заслугата" на българските стоки за утвърждаване на облика на България в чужбина. Данните са многобройни те сочат еднакви недостатъци, едни и същи предложения за подобряване на стоките, но и еднакъв резултат - минимален, доколкото изобщо го има.

"СБЛИЖЕНИЕТО" МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И СЪВЕТСКИЯ СЪЮЗ (1963-1973 г.)

В началото на 60-те години още веднъж се потвърждава традицията съветските решения да се дублират в другите източноевропейски страни. Новата програма на КПСС, приета на XXII конгрес - 17-31 октомври 1961 г. предвижда в продължение на два десетгодишни периода (1961-1970 и 1971-1980) да "бъде създадена материално-техническата база на комунизма... По такъв начин в СССР в основни линии ще бъде построено комунистическото общество". Тези фантастични и несъобразени с възможностите на съветската икономика са повторени в директивите на VIII конгрес на БКП (5-14 ноември 1962 г.) за развитие на България през периода 1961-1980 г.

В СИВ започва да се говори за международна специализация и коопериране, за сближение на икономиките. Оформят се основните тенденции в развитието на „социалистическия лагер” - от една страна продължава паралелното (със съветското) развитие, а от друга започва търсенето на различен от съветския път - Полша и Унгария след 1956 г. В такъв момент ръководството на БКП през 1963 г. обсъжда и приема решения, които и до днес изненадват не само историците.

СИВ приема програма за икономическо коопериране, в Москва на 24-26 юли се провежда Съвещание на първите секретари на ЦК на компартиите и ръководителите на правителствата на страните-членки на СИВ, а на 26 юли е Заседанието на Политическия консултативен комитет на Варшавския договор. Всички тези международни форуми са посветени на реализацията на икономическото сътрудничество между социалистическите страни. На преден план излиза тенденцията за всестранно сближение на тези страни, тя личи и в Програмата на КПСС за преминаване към комунизъм. И започва обсъждане по какъв начин, с какви действия, в какви времеви граници ще се върви към световна комунистическа общност.

В такава обстановка през лятото на 1963 година първо в Политбюро, а после и в ЦК на БКП се обсъжда, по думите на Т. Живков от пленума на 31 юли 1963 г. "да се обърнем с едно писмо към ЦК на КПСС и към правителството на СССР, в което да поставим въпроса, да аргументираме необходимостта от създаването на по-тясна връзка между съветската и нашата икономика - в перспектива с нейното сливане и по-нататъшното политическо сливане". При това Т. Живков е пределно "скромен", когато прехвърля авторството на идеята върху Г. Димитров, а себе си представя само като продължител на делото.

Следващият пленум на ЦК на БКП, на който значително по-разширено е разглеждан същият въпрос, се провежда на 4 декември 1963 г. На него Политбюро внася за обсъждане в пленума на ЦК на партията въпроса за по-нататъшно свързване и най-тясно всестранно сближение, а след това, в перспектива и за обединение на НРБ със Съветския съюз.

Директивите от VIII конгрес поставят почти абсурдни за нашата икономика задачи - до 1980 г. трябва 6,5 - 7 пъти да се увеличи промишлената продукция (в сравнение с 1960 г.), 2,5 пъти - селскостопанската, 25 пъти - химическата, 16-17 пъти - машиностроителната, 4,5 -5 пъти - националният доход. И отговорът на Политбюро е, че това може да се постигне само чрез активно участие на България в СИВ, чрез коопериране и сближаване на националните икономики на социалистическите страни. В тази аргументация се крие и истинската причина да се постави проблемът за "сближението".

Икономическото състояние на България и направеното до момента е отчетено като недостатъчно, за да се превърне България във високоразвита индустриална страна.

Колкото и да е оригинален в разбирането си за суверенитета, Т. Живков нито за момент не си позволява да говори за непосредствено присъединяване. Не по-малко интересна е и липсата на очакваните политически стъпки.

Отношенията между България и Съветския съюз продължават да бъдат образец за приятелски отношения в единен икономически и политически съюз, но нищо не говори за рязка промяна в следващите месеци и години. В началото на 1964 г. (16-21 февруари) българска партийно-правителствена делегация посещава Москва. Непосредственият резултат от пленума може да се види по-скоро в отпуснатия от съветската страна дългосрочен заем от 300 млн. рубли.

Едновременно с това от българска страна започва подготовката на общественото мнение за икономическите аспекти на "сближението".

По времето на СИВ икономическото сътрудничество на източно европейските страни преминава през различни етапи - от координиране на стопанските планове след 1954 г. през международното разделение на труда през 60-те години до комплексната дългосрочна програма за социалистическа интеграция, приета в Букурещ през юли 1971 г. През първата половина на 1973 г. се координират икономическите планове и инвестициите, а през лятото е приет единен план за многостранна интеграция и координиране на петилетките планове за 1976-1980 г., с ударение върху енергетиката и добива на суровини. Тези тенденции в СИВ помагат да се разбере логиката на пленума на ЦК на БКП от 17 до 19 юли 1973 г.

За разлика от декемврийския пленум десет години по-рано юлският от 1973 г. предлага много по-широк поглед върху международните отношения на България. Българо-съветските са само част от външните отношения на България, но както е подчертано и в приетия документ, тази част е най-важната. След тридневна работа е приет документ, озаглавен "Основни насоки за развитие на всестранното сътрудничество със СССР в етапа на изграждане на развито социалистическо общество в НР България".

В доклада се говори за начало на нов етап в двустранните отношения - това прави впечатление, защото десет години по-рано се говори по същия начин. Повторението на формулировки и задачи поставя въпроса какво е направено за изминалите десет години и отговорът е: нищо или почти нищо. Решенията на "онзи" пленум остават в тайна. При тридневните обсъждания през 1973 г. пленумът от 1963 г. се споменава бегло само веднъж, сякаш много хора изборно са заболели от частична амнезия.

Обосновката на "новия етап" в отношенията този път е по-широка. Тя включва пет положения: еднотипността на обществения строй на двете страни, единната марксистко-ленинска идеология, принадлежността и на двете страни към световната социалистическа система, общите закономерности на развитие и обективните процеси на интернационализация на производството в световен мащаб, както и съвременната научно-техническа революция, създаващи динамична връзка между народите). Отново се говори за "сближение" и "всестранно сътрудничество", но без да се внася нещо ново в концепцията за двустранните отношения. В изказванията пак вземат връх икономическите предимства, които ще получи България от близостта си със СССР.

Тайнствеността и секретността вероятно не са самоцелни, а "понятните съображения" са свързани с различието между документи, намерения и действия на българското ръководство.

Това, което може да се каже за приетия, но неотпечатан документ "Основни насоки..." е, че за разлика от писмото-обръщение от 1963 г. декларациите за "сближаване" са много по-прецизни и са поставени в контекста на интеграционния процес в рамките на СИВ. Икономическото сътрудничество е изведено на преден план и е обърнато към определени области: енергетика, суровини, машиностроене, химическа промишленост, транспорт, съобщения, строителство и архитектура, лека промишленост, селско стопанство, хранително-вкусова промишленост, опазване на околната среда. Наред с приоритета на икономиката е предвидено сътрудничество и в обществено-политическите и междудържавни отношения, в областта на изкуството и културата, по младежките въпроси.

Единственият начин да проверим доколко е правен опит да се реализира всичко казано на този пленум е последвалото икономическо и политическо развитие на България и на българо-съветските отношения. **Въпросът сериозно ли е било намерението за присъединяване на България към Съветския съюз е риторичен. Развитието на нашата страна от 1963 до 1989 г. доказва нереалността и спекулативния характер на такава постановка, защото Т. Живков разполага с достатъчно власт за достатъчно дълго време, за да реализира подобно намерение или поне да направи стъпки в такава посока, а не го прави. Много по-сериозно изглежда въпросът какви са били истинските причини и намерения на ръководството отново, та отново през 1973 г. да поставя подобен въпрос и да приема подобни решения. Т. Живков очевидно не изпитва неудобство от това, че решенията от 1963 г. не са реализирани**

И накрая идва ред на "тежките аргументи", свързани със стриктно премълчаваните в България решения на пленумите от 1963 и 1973г. Това е "изключителната заслуга" на България пред Съветския съюз, срещу която Живков иска отстъпки по четирите въпроса

- електроенергията, нефта, цените на селскостопанската продукция и българските интереси в Македония.

Отговорът на Брежнев показва, че избраната тактика е успешна. Най-силно впечатление му правят намеренията за бъдещото сближение между България и СССР. Брежнев е очарован от тази перспектива.

Едва след това се обсъжда най-важният за българската страна въпрос за конкретната помощ, която да бъде оказана веднага, а не в далечното бъдеще. Не остава без внимание и въпросът за ценообразуването, който и според Брежнев е "гвоздеят - ако ние успеем да намерим решението на въпроса за ценообразуването, всички други неща ще тръгнат по-лесно. И така в крайна сметка обещанието за "сближаване" с далечна перспектива за сближаване изиграва ролята на разменна монета в преговорите по съвсем конкретни и материални въпроси.